

Fergemannstuggu

Fergemannstuggu og Huus var trafikale knutepunkter.

Mellom Meråkerbanen og fylkesvei 705 – Selbuveien, like ved foten av Hellberget, står det en gammel stue. Fra gammelt av ble denne plassen kalt for Fergemannsberget, men navn som Bergstuggu og Bergstuggukjærringa var å navn som var i bruk den gang det var vanlig med fergetrafikk over elva fra Sandfærhus og over til Hellberget. Det navnet som er blitt brukt om denne plassen i senere tid er Fergemannstuggu. Plassen har nå gnr.162 og bnr.98 tidligere bnr.3. Omkring 1856, da veien langs Hellberget vart anlagt, kom veitraseen der hvor Fergemannstuggu stod, og stua måtte flyttes nærmere elva. Men da Meråkerbanen kom forbi i 1882, lå Fergemannstuggu på berget nord for der den står i dag. Stua ble på nytt stående i veien for en ny og viktig kommunikasjonsåre, og måtte igjen flyttes til den plassen den i dag står. Det må også her nevnes at det var diskusjoner om nok en flytting av stua først på 1980 tallet. Fergemannstuggu, som i dag er Stjørdal museum og kommunes eiendom, skulle flyttes ned til Prestegårdhagen på Værnes. Her ble det også laget grunnmur til stua, men det var sterke protester på dette blant folket i Lånke. Det ble hevdet at plassen der den nå står, er absolutt den rette plasseringen for stua. Den hadde tross alt hvert flyttet to ganger tidligere, så noen flytting var ikke tilrådelig. Og flyttingen ble avverget. I steden ble stua og det lille uthuset restaurert der den nå står. Mye dugnadsarbeid ble her nedlagt fra Lånke historielags side. Museet eier fortsatt Fergemannstuggu, men historielaget får disponere stua. Her blir det holdt styremøter og andre sammenkomster. Men vel å merke bare i sommermånedene, for dette er langt i fra noen varm bolig.

Litt om plassens brukere.

Den første brukeren som her er nevnt er en Ola Trondsen, han var født i 1760. Ved folketellinga som ble holdt 1801, er Ola oppført som oppsitter på plassen. Ola var gift med Kari Joensdtr., hun var født i 1768 på Stor – Veiset i Elvran. De fikk datteren Ingeborg i 1799.

Den neste brukeren var John Johnsen Eidum, (1790 – 1818). Han var gift med Dårdi Torgeirsdtr. (1783 – 1822). Neste bruker på plassen var Lars Nilsen Øfsti plass, (1801 – 1843). Han var bruker på plassen når stua måtte flyttes, da veien ble anlagt forbi ved Hellberget. Lars ble gift i 1829 med Nikoline Susanna Arntsdtr. Færristaleiret, hun var født i 1806. Paret hadde tre gutter og to jenter. Begge jentene døde i ung alder, Anne Gurina døde i 1837, hun ble bare drøye to år gammel. Og hennes søster Nikoline døde i 1838, hun ble bare så vidt en måned gammel. Bare guttene ser ut til å ha fått vokse opp. Magnus, den eldste gutten, var født i 1831. Andreas var født i 1840. Lars, den yngste, var født i 1843. Samme år døde faren Lars Nilssen Øfsti plass to måneder tidligere. Etter farens død ble plassen liggende ubebodd i flere år. Nå er det Peter Magnus Sivertsen Reppe (Dalsveen) som står oppført som bruker, han kom fra en plass i Reppesmarken. Men før 1901 flyttet han til Fergmannsberget. Han var født i 1842 og døde 1929. Han var skomaker, men dreiv også på som urmaker og var veldig flink med hendene sine. Peter ble gift to ganger, først gang i 1868, med Marta Pedersdtr. Bjørgsveen fra Stjørdal, (1846 – 1887). Året etter ble han gift med Karen Johnsdtr. Eidem fra Selbu, (1853 – 1927). Peter Magnus hadde ingen barn født i ekteskap, men hadde datteren Marie Pauline, født i 1865, sammen med Karen Marta Paulsdtr. Reppeskroen. Pauline Johnsdtr. Reppe (1864 – 1945) var ugift og hadde ingen barn. Hun kjøpte plassen etter Peter Magnus Reppe. I 1951 ble plassen fradelte som egen eiendom fra Hell vestre gnr.162 bnr.3. Eiendommen fikk da navnet Berg og gnr.162 bnr.98. Nå er det Peder Martin Berg (1898 – 1957) og kona Sigrid Rønning (1905 – 1989) som eier plassen. I 1958 blir eiendommen skjøttet over til Oskar Birger Hjelsvold (1915 – 1987). Han arbeidet som landpostbud i Lånke, var ugift og hadde ingen barn. I 1985 blir eiendommen skjøttet over til Stjørdal kommune som fortsatt i dag eier eiendommen.

Håndverkeren på Fergemannsplassen.

Han vi her vil berette litt mer om, var en kar med evner litt utenom det vanlige. Hans navn var Peter Magnus Sivertsen Reppe. Han ble som oftest kalt for bare Magnus. Han var født og oppvokst på husmannsplassen Dalsveen under gården Reppe. Hans foreldre var Siveret Sivertsen Lånke (f.1818) og Mariann Olsdtr. Aungrinden (f.1818). I 1842 giftet de seg og samme året ble Magnus født. Magnus var den eldste av en søskenflokk på tre gutter. Etter at Magnus tok over heimplassen ble plassen kalt for Magnusplassen, ved folketellinga som ble utført i 1865, ble buskapen oppført med 1 ku og det ble dyrket ei tønne med havre og ei tønne poteter på plassen. Den 3.juni 1868 giftet Magnus seg med sin første kone Marta (1846 – 1887). Samme år 1868 reiste begge hans foreldre til Amerika. Deres sønn Oluf (f.1844) som var skredder, hadde "reist over dammen" tre år tidligere. Året etter at foreldrene dro, reiste også den yngste broren Kristian Severin (f.1848) over. Men Magnus og kona ble boende på Fergemannsplassen der de skjøttet sitt arbeid vel. Magnus var som kjent en dyktig skomaker og hadde vel nok å gjøre, Fergemannsplassen lå svært så sentralt til, og det var lett for folk å stikke innom han for å få lappet sine sko når de dro forbi. Men Magnus var også meget flink til å reparere klokker, og til å med bygde han opp et helt unikt urverk til en klokke. Med de primitive redskaper han hadde for hånden. Etter hvert ble han mer urmaker enn skomaker. Hans dyktighet og ferdigheter var navnsputt i vide kretser. Hvordan han kunne tilegne seg slike kunnskaper kan man spekulere over. Den tids skolegang kunne det neppe være, det er vel ingen tvil om at han måtte ha gode evner og var selvlært. Det vakte oppsikt da han etter ti års iherdig arbeid kunne vise fram en helt spesiell veggklokke han hadde laget. Klokka hadde åtte dagers verk, og viste ikke bare timer, minutter og sekunder med kronometrisk nøyaktighet. Den viste også ukedag, dato og

måneden, som om ikke det skulle være nok, så viste klokken også månens konjunksjon, månefasene. På den store tallskiva, var det anbrakt fire mindre skiver, en for datoen, en for ukedagene og en for måneden. Den fjerde skiven hadde to visere den ene fulgte månedøgnet, og den andre viste kvarterskifte og gikk rund i løpet av 28 døgn. Dette vegguret vakte som nevnt meget stor beundring, og enda mer beundring var det når man visste hvilke primitive redskaper Magnus hadde å hjelpe seg med. Selv var han ikke det minste imponert over å ha bygd en slik enestående klokke. Det var ingen sak, sa han – ”Når man bare har en skarp tollekniv”. Men for uten at man her måtte være god med tollekniven, måtte det nokså god matematisk nøyaktighet til for å få månefasene tilpasset. Så lenge Magnus levde var klokka ikke til salgs, men i november 1929 døde Magnus. Han hadde da vært enkemann i to år, etter at hans andre kone Karen Johnsdtr.(1853 – 1927) var død. Etter at Magnus døde ble klokka solgt på auksjon. Auksjonen ble trolig holdt om våren i 1930. En M. Ragnes fra Stjørdal fikk da kjøpt den finurlige veggklokka som Magnus hadde laget, og han har senere gitt den tilbake til Fergemannstua. I dag skal klokka visnok være oppbevart på Stjørdal museum. Men det er vel lite trolig at klokka noen gang vil komme tilbake til Fergemannstua og Lånke.

En annen spesiell klokke.

En dag kom skipperen på ei av fraktejektene som var oppom elva med last, innom Magnus med ei litt spesiell klokke. Klokka hadde stoppet, og skipperen ville nå ha den reparert. Klokka ble satt igjen med avtale om at han skulle komme innom å hente den neste gang han hadde tur innover til Stjørdal og Hell. Denne klokka var også litt spesiell og bar preg at den måtte være laget med tanke på litt sydligere breddegrader. Klokka var formet som hode på en elefant. Pendelen var formet som en snabel på en elefant, og når klokka gikk, svingte elefanten snabelen fra side til side. Magnus fikk repparert klokka, men klokkas eier lot vente på seg. I påvente av at skipperen en dag skulle dukke opp, ble klokka plassert i vinduet ut mot veien. Når folk kom gående etter veien stoppet de opp for å beundre den finurlige elefantklokka som svingte snabelen fra side til side. Her fikk de se hvor mye klokka var, før de gikk videre. Det å bære eget lommeur var det på langt nær vanlig at alle hadde. Noe av det første en ungdom kunne kjøpe seg etter å ha kommet i lønnet arbeid, var som regelen et lommeur. Men lommeurene måtte en være forsiktig med, og ble for det meste brukt når en skulle i selskap eller i kirken, den hørte finstasen til. At kvinnene hadde egen klokke var svært sjelden, vanlige armbåndsur ble ikke vanlig før 1930 åra.

Handelsstedet Huus ved Leksa's utløp.

I mange hundrede år gikk hovedveien fra Selbu helt ned til Huus der hvor Leksa munner ut i Stjørdalselva. Huus var den gang selve hovedsenteret for Hell og Lånke, her på Huus møttes bønder og sjøfolk. Hit kom det fiskere og frakteskuter fra Hitra, Frøya, Ørlandet og fra de andre bygdene i indre og ytre Fosen for å gjøre en handel eller frakt. Båtene kom med saltfisk som de byttet i korn, mjød, vidje og mastetrær, det finnes flere dokumentasjoner på at det ble levert mastetrær til seilbåter fra skogene her i Lånke. Fra Selbu var det anelig mengder med kvernsteiner som ble lastet om bord ved kaianlegget på Huus, for videre transport. Hit kom det embetsmenn fra de omliggende bygder som skulle reise videre, enten med hesteskysse eller bli fraktet til Trondheim med båt. Fra tidligere tider har det på Huus hvert kaianlegg med tilhørende båtnaust. I lang tid var det også landhandel og skjenkekro her. På Huus bodde det en Johan Olsen Huus, som i flere år før 1801 hadde tildelt eneretten for hele Stjørdasdalsfjøret til å få selge Tidemanns tobakk. På nordsiden av

Stjørdalselva ved Halsøen, stod det en gammel tingstue. Denne tingstua hadde opprinnelig blitt flyttet over elva fra området ved Huus, der den tidligere hadde blitt brukt som brygge. Rektor Gerhard Schønning reiste gjennom Trøndelagsbygden sommeren 1774 og gjorde sine nedtegnelser underveis. Schønning måtte også over Stjørdalselva, og var innom Huus på sin reise. Huus ble et naturlig stoppested på reisen, og Schønning skriver følgende om denne plassen: "Mellom Lunke kirke og Leksen elv, ligger den plads Huus". Han må med disse ord mene en plass der mange folk møtes og gjør foretninger. Schønning nevner også den store drukningsulykka som var hent 11 år tidligere for hans reise. Han skriver følgende:

"Den iidelige forandring af elvens rende gjør, at her ved elvens utløb især, ingen bro over den kan bygges, men man maae til overfart betiene sig af færgen ved Sandfærhus færgested i hvilke overfarten, på de tiider, da elven er stor og strid er tildeels farlig. For nogen tiid siden druknede her ved Sanfærhus 17 mennesker på en gang, mest af den aarsag, at alt for mange havde steget ind i færgen".

Før fergetrafikken ble flyttet ned til Hellberget, hadde fergetrafikken over Stjørdalselva foregått i uminnelige tider oppe ved Huus, like ved utløpet av Leksa. En gammel kone, Henrikka Værnesdalen, som var født på Reppesøren i 1813, hadde fortalt at hun husket på at ferga fra Sandfærhus la til ved kaianlegget på Huus. Men ved de såkalte Monafallene, det første raset gikk i 1723, skrives at det er fortsatt stor fare for at det vil gå nye ras i samme området. Og 84 år senere, i 1807 går det et nytt ras. Et påfølgende ras går igjen i 1823, nøyaktig 100 år etter det første raset. Nå raser det ut så mye leir og jordmasser at det gjorde Stjørdalselva mye grunnere og ufremkommelig med de skuter som hadde gått opp til kaieanlegget ved Huus. Omleggingen til å bruke anlegget ved Hellesberget antas å ha skjedd rundt 1820 – 23.

Overfarter med tragiske utfall.

Ikke alle ganger gikk det like bra å krysse Stjørdalselva, det hente at elva kunne gå svært flomstor og da var det ikke tilrådelig å legge utpå. Ofte kunne det hope seg opp med reisende på begge sider av elva, i påvente av tidevann og roligere strømforhold. De reisende trakk inn i skjenkestuene på begge sider av elva, og de ble servert både vått og tørt. Ofte kunne det være en svært lystig gjeng som la fra kai. En kan lese om at det til tider gikk ganske heftig for seg på skjenkestuene, her møttes folk fra alle bygder og samfunnslag. Og det kunne utvikle seg til krangel og slåsskamper rett som det var.

Den aller største drukningsulykke som vi kjenner til, er trolig den som hendte søndag den 9. september i 1753. Den fant sted ved overfarten fra Sandfærhus til Huus. Både eldre og yngre folk fra Lånke var samlet i Værnes kirke i barnedåp. Denne søndagen skulle lille Randi døpes. Hun var datter av Erik Olsen Bjørgaunet. Randis faddere var Anne Bjørgsøyet, Gunhild Lergjerde, Marit Aune, Ole Bjørgum og Peder Setnan, alle fra Lånke. På grunn av et kraftig regnvær hadde elva flommet opp. Kanskje en kombinasjon av stor vannføring og at sjøen fall, gjorde at det ble ekstra kraftige strømminger ute i elva. Ole Pedersen Hell som var fergemann og bodde ved elva, var vant med at elva ofte kunne være enda større. Ole kunne ikke ha hatt noen tanker om at det kunne være farlig å frakte over folk denne dagen. En vet ingen ting sikkert, men kanskje en noe overfylt ferga la ut fra land. Da de var kommet midtveis ute i den strie elva, hvelver ferga rundt og alle havner i det iskalde vannet. Hele 17 stykker druknet i denne tragiske ulykken, bare 13 av de 17 ble funnet igjen. Lørdag den 15. september 1753 ble de 13 gravlagt på Lånke kirkegård. I ministerialboka for Stjørdal prestegjeld kan en lese følgende navn på de personer som ble gravlagt samme dag. :

Navnene på de som ble funnet etter den tragiske drukningsulykka 9.sept. 1753:

- Nils Thomassen Hjelset, 12 år.
- Marit Olsdtr. Hjelset, 22 år.
- Ola Johnsen Aunet, 23.
- Marit O. Aunet, 19 år.
- Helga Thomasdtr. Leren, 19 år.
- Ole Håvaldsen Leren, 15 år.
- Ole Pedersen Hell, 26 år.
- Sigrid, kona til Ole, 27 år.
- Lars Andersen Geving, 27 å.
- Ole Larsen Geving, 56 år.
- Ingeborg Kristensdtr. Furan, 22 år.
- Johan Olasen Vennen, 23 år.
- Erik O. Bjørngaunet, 33 år og far til dåpsbarnet Randi.
- Ola Olsen Leren, 73 år, ble funnet våren etter, og ble ført til graven den 1. mai 1754.

En vet ikke med sikkerhet navnene på de siste som også druknet, men en må anta det som meget sannsynlig at dåpsbarnet vesle Randi, også druknet i de kalde vannmassene denne regnfulle høstdagen i september 1753.